

ims pilnėti. Pradėjusi tyrinėti mėnulišką dvasingumą, nutariau sekti paskui tamsą, kad ir kur ji mane nuvestų, todėl šioje knygoje rasite ne tik istorijos ir teologijos, bet ir kosmologijos, biologijos ir psichologijos faktų. Į šią knygą pakliuvo viskas, kas pagausino mano žinias apie žmogaus susidūrimą su tamsa, nes iš šio susidūrimo kyla visa tai, kuo mus traukia ir gąsdina naktis. Skaitytojai mokslinius faktus gali priimti tiesiogiai, nors pripažinsiu, kad daugumą jų pavartojau perkeltine prasme. Syki, kai stovėjau prie įėjimo į milžinišką labirintą labai senoje katedroje, mano gidas pasakė: „Viskas, kas įvyks toliau, yra jūsų gyvenimo metafora.“ Jūs irgi galite skaityti šią knygą ta pačia dvasia. Kad ir ką norėjau sudėti į šiuos puslapius, tai, ką iš jų pasiimsite, bus jūsų gyvenimo metafora.

Jokios kitos knygos man nebuvo taip gaila užbaigti – ją rašydama patyriau neapsakomą malonumą. Mane guodžia tai, kad šiąnakt išeisiu į verandą ir pamatysiu mėnulį (bus pirmoji delčios naktis), kuris šypsosis man lyg antra mama, sakydamas: „Eikš laukan, jau temsta.“

Kas bijo tamsos?

*Kad ir kas būtum, vieną vakarą išeik iš namų,
kuriuos taip gerai pažįsti.
Begalinė erdvė visai šalia.*

Rainer Maria Rilke

Rugpjūčio pabaiga. Guliu kieme ant pripučiamo čiužinio ir laikiu, kol penktadienis pavirs penktadienio naktim. Sakydami, kad kas nors skiriasi kaip diena nuo nakties, žmonės klysta. Galbūt posakis tinka vidurdienį ar vidurnaktį, tačiau tada, kai riba tarp dienos ir nakties tirpsta, skirtumas tampa toks neaiškus, jog jam nusakyti ieškome žodžių: saulėlydis, prietema, prieblanda, sutemos. Kai atsisėdu, kad geriau matyčiau, čiužinys šnypšteli it guminis plaustas, dreifuojantis vakaro tėkmėje. Rabinai sako, kad šabas prasideda tada, kai danguje sužimba trys žvaigždės – vadinasi, dar ne vakaras. Pasirodo, nuo vieno saulėlydžio iki trijų žvaigždžių yra ką veikti.

Esu čia tam, kad pradėčiau realioje aplinkoje tyrinėti tamsą, susitelkdama į ją taip, kaip dailininkai ar astro-

nomai, o ne tam, kad skaičiuočiau darbus, kuriuos dar turiu atlikti prieš miegą. Daugumą vakarų saulėlydis man naudingas tik tuo, kad primena, jog arkliai jau trepsi prie ganyklos vartų, nekantrauja būti pašerti. Tada, kai arkliai ir trys šunys ištuština jiems pastatytus kibirus ir dubenis, man laikas grįžti į virtuvę ruošti vakarienę, tvarkyti šlamšto, kurio prisikaupia per dieną ant visų įmanomų plokščių paviršių, įjungti skalbimo mašiną, gal dar pažiūrėti seną „Vakarų sparno“ (*West Wing*) ar „Grėjaus anatomijos“ (*Grey's Anatomy*) seriją, o tada su gera knyga išitaisyti lovoje, kol žodžiai pradės lietus ir miegas užgesins šviesas.

Kai kuriais vakarais ruošos tiek daug, kad nė nebežinau, kuri dabar mėnulio fazė, nors kaip tik dėl mėnulio ir persikraustėme gyventi į kaimą. Gyvendami su vyru Edu mieste, beveik niekada nepakeldavome akių į dangų. Sėdėdami automobilyje žiūrėdavome į gatvę. Eidami pėstute žiūrėdavome į šaligatvį ir šnekučiuodavomės apie darbą, savaitgalį ir vaikus. Žiūrėti į viršų nebuvo reikalo, nes nakties dangus kone visada būdavo tos pačios spalvos. Šviesą atspindintis kupolas virš miesto sugerdavo visas iki jo atsklindančias šviesas, jas sumaišydavo ir nu-dažydavo dangų metaline rusvai pilkšva spalva, pro kurią prasiskverbavo vos vienas kitas dangaus kūnas. Net per pilnatį sunku būdavo įžiūrėti mėnulį pro aukštus pastatus, iš visų pusių supančius miestą.

Vieną vakarą bevaikštinėdami nutarėme pakelti inkarą ir apsigyventi kur nors, kur mūsų ryšys su mėnuliu

ir visomis jo fazėmis taptų glaudesnis. Jeigu jums tai neatrodo svarbu, nesu tikra, kad galėsiu paaiškinti, ką mums tai reiškia. Tai susiję su vis stiprėjančiu suvokimu, jog mūsų pačių fazės jau suskaičiuotos, tad kada, jei ne dabar, pradėti jomis domėtis? Be to, mėnulio ciklai gali suteikti viltį (čia matai mėnulį, čia nebe) tiems, kurie jau įpusėję gyvenimą, viso pasaulio išivaizduojamą kaip liniją su tašku priešaky.

Persikeldama į kaimą sutikau, kad būtų sumažintas atlyginimas, bet buvo verta – vien dėl dangaus. Šį vakarą, tarkim, guliu ant plokščių akmenų, vis dar išilusių nuo saulės. Namas stovi tiesiai už manęs, nedidelės kalvos viršūnėje. Priešais mane į visas puses atsiveria vaizdas: kalva grimzta į tamsą, o horizonte boluoja didžiulio pliko kalno siluetas. Kur bepažvelgtum, nepamatysi jokių kitų namų, vadinasi, jokios lempos, verandų žiburiai ar automobilių žibintai neužgožia to, ką mums žada parodyti padangė.

Man virš galvos mainosi dangus: mėlyna pereina į rausvai oranžinę, o ją keičia violetinė kaip rašalas spalva, kurią horizonte sugeria siauri pilki debesys – lyg į balą numestas skuduras. Oras dar nešaltas, bet sparčiai vėsta. Plona medvilninė skraistė, kurią užsimečiau ant kojų, pradeda skleisti drėgmę. Viršutinė mano lūpa aprasoja. Tiesiai virš galvos įspūdingas kilpas suka vienišas šikšnosparnis, gaudydamas nelaimėlius vabzdžius ir rydamas juos tiesiog ore. Jei rabinai sakytų, kad šabas prasi-deda išvydus danguje tris šikšnosparnius, būčiau nuėjusi

jau trečdalį kelio – žvaigždžių kaip nėra, taip nėra. Prieš minutę pasirodė, kad vieną pamačiau, bet sumirksėjus jos nebeliko.

Dieną sunku suvokti, kad visos žvaigždės tebėra kur buvusios, net jei apakinta saulės jų neižiūriu. Galbūt tada, kai važiuoju į paštą atsiimti laiškų, tiesiai virš mano automobilio kapoto praskrieja krintanti žvaigždė. Galbūt tuomet, kai einu į biblioteką gražinti knygos, tiesiai virš manęs žiba Oriono juosta. Kažkur visada naktis, atnešanti žmonėms tamsą, kad jie galėtų pamatyti, pajauti ir apmąstyti dalykus, kurie slepiasi dieną.

Kadangi fizinė tamsa yra kone visų tamsos rūšių metafora ir dingstis atsirasti kitokiai tamsai, geriausia nuo jos ir pradėti. Taip dažnai Tamsa minima tautosakoje, tiek daug emocijų būdami tamsoje patiria žmonės, kurių viltys ir baimės gerokai skiriasi nuo maniškių, tad ar nevertėtų bent kartą atkreipti dėmesį į tai, iš kur atsirado tamsa, ir, užuot jos vengus, smalsiai patyrinėti? Net jei bandymas tetruks vieną naktį, sužinosime apie tamsą nepalyginti daugiau, negu tiesiog gulėdami ir jos laukdami.

Jei pasiklausysime JAV karinio jūrų laivyno observatorijos (*U.S. Naval Observatory*) duomenimis, kiekviena diena pasibaigia trim skirtingais saulėlydžiais. Civilinis saulėlydis prasideda tuoj prieš sutemstant, kai susiprotėji, jog metas įjungti priekinius automobilio žibintus. Kai kurie žmonės nesusipranta to padaryti tol, kol trys iš priekio atvažiuojančios mašinos nemirkteli šviesomis. Iš pradžių sutrinki: „Ka, ir *vėl* ant mašinos stogo palikau rankinę?“, –

tačiau smegenims suvokus, kad jau tamsu, įjungti priekinius automobilio žibintus.

Civilinis saulėlydis pasibaigia dar prieš man atsiduariant kieme. Pusiaus patekėjęs mėnulis kybo virš tamsėjančio horizonto. Šiąnakt bus pilnatis – pirmieji šiose vietovėse gyvenę žmonės ją vadindavo grūdų mėnuliu, nes laukuose antrą kartą per vasarą sunokdavo javai. Dangus vis dar pakankamai šviesus, ir kartkartėmis jame sušmėžuoja kažkas panašaus į miniatiūrinį dvisparnį – arba laumžirgis, arba porelė sekso ištroškusių vabzdžių. Šikšnosparnis, ko gero, jau nuplasnojo namo.

Kai ryškiausios žvaigždės yra pakankamai matomos ir gali padėti orientuotis jūreiviams, prasideda jūrinis saulėlydis. Tai reiškia, kad pirmauja Venera, pakylanti virš vakarų horizonto, miškuose chorą griežiant cikadoms. Šiąnakt svirplių mažiau, bet ir šie siunčia savo žinutes, jiems pritaria du naktiniai paukščiai, tamsoje ieškantys vienas kito. Kai name išsijungia oro kondicionieriaus kompresorius, man pasidaro nesmagu. Nė neįtariau, kaip garsiai jis užžė, užgoždamas daugybę įvairiausių slėnio gyvių, kažką bandančių vienas kitam pasakyti.

Virš mūsų galvų besitvenkiantis jūrinis saulėlydis atrodo bjauriai. Skysta pilkų debesų antklodė nusidriekė per dangų, užklodama ir mėnulį. Ką tokiomis naktimis daro žmonės tose šalyse, kur šventės ar pasninkas prasideda tik esant aiškiam mėnuliui? Retkarčiais jis žvilgteli pro debesis, slenkančius jam per veidą. Vieną akimirką mėnulis atrodo kaip vanago akis iš profilio. Kitą – kaip

džia oro kondicionierius, pabundu pasiryžusi toliau tyrinėti tamsą. Šia tema prirašyta įvairiausių knygų: astronomijos, mitologijos, psichologijos, teologijos, – bet svarbiausio darbo niekas kitas už mane nenuadirbs. Privalau pasivaikščioti po savo pačios tamsą.

Kai pradėjau žmonėms pasakoti, kad tyrinėju tamsą, visų reakcijos buvo panašios:

- Vien nuo minties man plaukai piestu stojasi, – pasakė viena moteris, trindama pašiurpusią rankų odą.
- Turi omeny religinį karą? – pasidomėjo kažkas kitas.
- Tamsa kaip blogis ar tamsa kaip depresija? – pasitiksline kitas.

Jų asociacijos su tamsa buvo vien neigiamos, ir aš net svarsčiau, ar nevertėtų išsiuntinėti klausimyno ir išsiaiškinti, kas gi nutiko. Kodėl tiek daug žmonių priėjo prie išvados, jog tamsa yra kažkas, ko reikia bijoti ir vengti, su kuo reikia kovoti? Kur šių asociacijų ištakos – Holivude ar Freudo raštuose, vaiduoklių istorijose ar religijoje? Ar tamsos baimę vaikystėje įdiegė tėvai, ar ją kursto nelaiminga asmeninė patirtis? Kaip paaiškinti vienbalsį sutarimą, jog geriausias būdas susidoroti su tamsa – uždegti šviesą? Sužinoti galėjau tik apklausus kiekvieną iš jų atskirai, taigi radau kitą išeitį. Atkūriau savo asmeninę patirtį su tamsa.

Kiek pamenu, tėvai nemokė manęs bijoti tamsos. Žinoma, gimiau praėjusio amžiaus vidury, kai dauguma vidurinės klasės šeimų turėjo vieną automobilį ir vakarais žiūrėdavo vieną televizorių. Jei per Edo Sullivano ar Law-

rence'o Welko šou nerodydavo nieko įdomaus, tėvas mus su sesėmis išsivesdavo į kiemą: išsitiesdavome aukštelininki ir tylomis laukdavome krintančių žvaigždžių. Būdavo vakarų, kai išgirdavome kaukiant gaisrinės sireną. Tuomet tėvas susodindavo mus į automobilį ir pasileisdavo gaisrinei iš paskos. Jei pasisekdavo, keletą valandų sėdėdavom įsisupę į šiltus apklotus ir žiūrėdavom, kaip gaisrininkai malšina oranžines liepsnas, besiveržiančias pro senos daržinės ar namo langus. Tėvai dažnai mus veždavosi stovyklauti, taigi išmokome nesusigūžti savo miegmaišiuose vos ūktelejus pelėdai ar meškėnui atslūkinus per pamiškę lapnoti mūsų vakarienės likučių.

Apsigyvenę Alabamos mieste Taskalusoje, nusipirkome mėlyną penkių metrų ilgio *Chris Craft* slidinėjimo valtį, varomą 25 arklio galių *Evinrude* išorinio variklio. Mūsų geriausi draugai Siegelai, irgi turėję tris vaikus, nusipirko tokią pat, tik raudoną. Nuo to laiko visus savaitgalius praleisdavome Juodojo Kario upėje, vienai ar dviem nakvynėms apsistodami Dyrliko (*Deer Lick*) stovyklavietėje. Siegelai miegodavo palapinėse, tad galėdavo stovyklauti kur panorėję, užtat Brownai miegodavo kariškuose džiunglių hamakuose, taigi tekdavo pasieškoti stovyklavietės su daug medžių. Radę tinkamą giraitę, paskutinius energijos syvus išėikvodavom raišiodami hamakus ir skubėdami kurti laužą, kol nesutemo.

Likusi vakaro dalis praeidavo uodžiant: katile verdama kiaulieną su pupelėmis ir kečupu, tame pačiame lauže pleškančias popierines lėkštes, likusias po vakarie-